

LIBRIS

We know
books

Mihai MANEA

AVENTURIERI, ESCROCI ȘI PRETENDENȚI LA TRON

**METEOR
PRESS**

București, 2023

Cuprins

Cuvânt-înainte	7
Aventurieri	17
Escroci	85
Pretendenți la tron	159
Bibliografie	221

AVENTURIERI

Provenit din limba latină, termenul de *aventură* are multe conotații, dar în cea mai uzitată accepțiune a sa, este asociat cu o experiență extraordinară, cutezătoare, potențial periculoasă, al cărei final este imprevizibil. Într-o accepțiune mai largă, este sinonim cu setea de cunoaștere, pasiunea de a explora necunoscutul, de a descoperi noi orizonturi. Devenit concept literar, definește romanul de acțiune, axat pe tema chemării spre aventură și pe portretul eroului care pleacă într-o călătorie fantastică, înfruntă adversitățile, învinge obstacolele și iese triumfător.

Sensul inițial din latină al termenului *aventură* (*adventurus* – care va veni, care urmează să se întâmple), se regăsește, în secolul al XI-lea, în varianta franceză *aventure* (șansă, eveniment, noroc, întâmplare), cu referire la destinul indivizilor, la ce-i așteaptă, ce li se va întâmpla. Într-o epocă în care soarta oamenilor era la dispoziția voinței zeilor sau chiar a Cosmosului, viața nu părea să le rezerve nicio surpriză, nicio provocare

extraordinară care să-i smulgă din limitele acceptate ale cotidianului, să spargă tiparele vremurilor. Semnificația termenului a evoluat, în secolul al XIII-lea, la cea de „risc sau pericol”, ulterior la „întreprindere periculoasă” (secolul al XIV-lea) sau „întâmplare remarcabilă” în secolul al XVI-lea. Odată cu epoca modernă, cuvântul „aventură” capătă noi valențe. Secolele al XV-lea și al XVI-lea sunt secolele explorărilor maritime, ale marilor descoperiri geografice, ale cuceririlor teritoriale și înfloririi comerțului.

Astăzi, când zborurile transcontinentale depind doar de rezervarea și plata cash sau din cardul bancar a unui bilet de avion, este foarte greu să ne imaginăm că strămoșii noștri știau atât de puține lucruri despre zona adiacentă locului lor de reședință sau despre țara lor. Dar întotdeauna au existat temerari – misionari, navigatori, conducători militari, lideri politici, corespondenți de război, oameni de știință și nu doar – care, mânați de curiozitate și gustul aventurii, au depășit frontierele și au explorat tărâmurii necunoscute.

Aventurierii, de fapt, mulți exploratori și pionieri, dincolo de cei bine cunoscuți – Vasco de Gama, Cristofor Columb, Fernando Magellan, Amerigo Vespucci, Francis Drake, căpitanul James Cook și nu doar – au fost conduși în acțiunile lor de dorința de a descoperi noi teritorii și, mai ales, noi bogății pentru țările lor – să fi fost vorba de un interes public *avant la*

lettre? – dar și pentru interesul propriu. Apetența pentru călătorii le-a fost trezită de mitologia bogată, de poveștile și relatările privind orașe, tezaure și comori ascunse, multe chiar pierdute în vechime – cum ar fi cetățile Sodoma și Gomora, pomenite în Biblie și distruse de foc și pucioasă din porunca divină, referințele la Atlantida din operele lui Critias și Timaios, două dintre dialogurile lui Platon scrise în anul 360 î.Hr., ori legenda țărâmului El Dorado⁹ și a Fântânii Tinereții Veșnice¹⁰.

Scriitorul britanic Travis Elborough a publicat recent două excelente atlase, unul dedicat lumilor dispărute sau celor amenințate cu dispariția – de la

⁹ Ținut imaginar care, potrivit legendei, s-ar afla în Pădurea Amazonului și care, potrivit conchistadorilor spanioli, ar fi poleit cu aur și pietre prețioase. Multe expediții au pornit în căutarea misteriosului oraș și a neasemuitelor sale bogății și multe vieți au fost jertfite. Și, în ciuda tuturor eșecurilor, mitul orașului de aur s-a perpetuat – mulți sunt și azi convinși că El Dorado există, ascuns undeva în hățișurile junglei amazoniene (n.r.).

¹⁰ Un izvor legendar care ar avea puteri magice: oricine bea sau se scălda în apa lui rămânea veșnic tânăr. Deși s-a scris mult despre ea – pornind de la Herodot și Alexandru cel Mare – locul unde s-ar afla această miraculoasă fântână nu a fost pomenit (n.r.).

Mohenjo-daro¹¹ la Tuvalu¹² – și un altul care conține cele mai neobișnuite locuri de pe glob – de la Auroville (Orașul Zorilor)¹³ la Puerto Princesa, orașul cu cea mai mică densitate a populației din Filipine, considerat și centrul ecoturismului din această țară. Pentru bani sau glorie, din curiozitate ori interes științific, omul a fost dintotdeauna preocupat să exploreze necunoscutul. Mai mult, numărul aventurierilor de tipul bine-cunoscutului personaj Indiana Jones, creat de George Lucas, a crescut odată cu numărul povestirilor mitologice, demonstrând o nestăvilită sete de cunoaștere și dorința aprinsă de a

¹¹ Fost oraș antic, aparținând civilizației Văii Indusului, abandonat cu aproximație în anul 1700 î.Hr. și descoperit în 1921, în provincia Sindh din Pakistan. Este considerat unul dintre primele orașe de pe glob. În 1980, situl arheologic a fost inclus în Patrimoniul Mondial UNESCO (n.r.).

¹² Țară insulară din Oceanul Pacific, confruntată cu pericolul dispariției din cauza schimbărilor climatice. Încălzirea globală, care determină ridicarea nivelului apei, amenință să scufunde arhipelagul Tuvalu, aflat la doar 4-5 m deasupra nivelului mării (n.r.).

¹³ Oraș experimental înființat în statul indian Tamil Nadu, în care locuiesc, „în pace și armonie”, aproximativ 2400 de „cetățeni ai lumii”. În acest oraș utopic, care nu aparține niciunei națiuni, ci „întregii umanități”, nu există religii și naționalități, nici sistem politic și nici bani – economia se bazează pe troc (n.r.).

descoperi lumea misterioasă ascunsă dincolo de deșerturi, în adâncul oceanelor sau pe crestele munților.

Pare pe deplin justificat să desemnezi o aventură sau o expediție de explorare drept o acțiune curajoasă și chiar riscantă, cu un final neprevăzut, mai ales dacă totul nu este decât rezultatul unui impuls de moment. Câți exploratori și-au pierdut viața în încercarea de a-și satisface curiozitatea sau ambiția? De câte fapte eroice au trebuit să dea dovadă aventurierii în peregrinările lor? Un răspuns îl găsim și în literatură, în cele mai vechi poeme epice, cum ar *Odissea* lui Homer sau *Epopoea lui Ghilgameș*, sau chiar în cunoscutul basm din folclorul românesc *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

Următoarea listă de aventurieri cuprinde **doar o selecție** a celor mai importante nume, nu neapărat într-o ordine cronologică:

Ibn Battuta	David Henry Lewis
Roy Chapman Andrews	Jason Lewis
Alessandro Cagliostro	Rory MacLean
George Bogle	Jesse Martin
Frederick Gustavus Burnaby	Joshua French
Richard Francis Burton	Josh Gates
Giacomo Casanova	Tjostolv Moland
Percy Fawcett	David Mayer de Rothschild

Bartholomew Gosnold	Christopher McCandless
Mata Hari	Ewan McGregor
James Holman	Ferdynand Antoni
Ossendowski	
Alexander von Humboldt	Bruce Parry
Jørgen Jørgensen	David Cornthwaite
T. E. Lawrence	Robert Young Pelton
Tania Aebi	Michael Perham
Benedict Allen	Bertrand Piccard
Peter Blake	Simon Reeve
Charley Boorman	Tahir Shah
Stanisław Bułak-Bałachowicz	Reid Stowe
Brian Caldwell	Les Stroud
Morris Cohen	Abby Sunderland
Tim Cope	Zac Sunderland
Laura Dekker	Vicki Van Meter
David Dicks	Ed Viesturs
Amelia Earhart	Ed Wardle
Ranulph Fiennes	Jessica Watson
Ben Fogle	Jock Wishart
Steve Fossett	David Livingstone
Bear Grylls	Charles Fletcher Lummis
Richard Halliburton	Ranald MacDonald

Heinrich Harrer	F.A. Mitchell-Hedges
David Hempleman-Adams	John Muir
Thor Heyerdahl	Marco Polo
Mike Hornâ	Arthur Rimbaud
Alastair Humphreys	Teddy Roosevelt
George Kourounis	Ernest Shackleton
Edward Maria Wingfield	Căpitanul John Smith
Zheng He	Gustavus von Tempsky
Robin Lee	Edward John Trelawny
Graham	John Goddard

În epoca medievală și modernă, istoria a consemnat și existența unor exploratori români, printre ei numărându-se Nicolae Milescu Spătarul, stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Emil Racoviță, Grigore Antipa, Sever Pleniceanu, Dumitru Dan, Mircea Eliade, Constantin Lăcătușu.

Toți acești aventurieri porniți în căutarea unor noi țărâmurii au contribuit, în mod decisiv, la progresul omenirii. Încă de la începutul Evului Mediu, când mitologia, legenda și realitatea istorică se îmbinau miraculos, oamenii au fost animați de visul explorării ținuturilor îndepărtate. Să-i cunoaștem pe câțiva dintre ei.

Leif Ericson sau Cristofor Columb?

Potrivit unor istorici, vikingii au fost primii europeni care au ajuns în America. În sprijinul acestei teorii sunt aduse ca argument două poeme scandinave, *Saga Islandezilor* și *Saga Groenlandezilor*, care vorbesc de debarcarea vikingilor pe tărâmul Lumii Noi încă din anul 1000, cu aproape o jumătate de mileniu înaintea lui Cristofor Columb. Expediția a fost condusă de exploratorul viking Leif Ericson (c.970-c.1020), considerat azi primul european care a pus piciorul pe pământul nord-american. Ericson auzise de existența unui ținut neexplorat, situat la vest de Groenlanda, de la un comerciant islandez, Bjarni Herjólfsson, care ajunsese din greșală în apropierea țărmului Americii de Nord, fără însă să acosteze. Potrivit legendei, în jurul anului 1000, Ericson ar fi plecat cu un echipaj de 35 de marinari în căutarea ținutului descris de Bjarni. După traversarea Atlanticului, au ajuns pe un pământ stâncos, situat, cel mai probabil, pe teritoriul de azi al Insulei Baffin, pe care Ericson l-a botezat Helluland („Țara de Piatră”). Pornind spre sud, a descoperit un loc împădurit pe care l-a numit Markland („Țara pădurilor”), situat, foarte probabil, în actuala regiune Labrador. În cele din urmă, vikingii au debarcat într-un nou teritoriu, cu o climă plăcută, bogat în pajiști verzi și viță-de-vie, pe care l-au botezat Vinland (Țara Vinului)

și unde au întemeiat o mică așezare. După o iarnă petrecută pe aceste meleaguri, s-au întors în Groenlanda. Săpăturile arheologice din anii 1960 au descoperit urme ale acestei așezări vikinge fondate de Leif Ericson la L'Anse aux Meadows, în nordul insulei Newfoundland din Canada.

Ibn Battuta – Trei decenii de peregrinări

Cel mai renumit pelerin din istoria premodernă, care a contribuit decisiv la lărgirea orizontului de cunoaștere al oamenilor, hrănind, astfel, spiritul de aventură, a fost Ibn Battuta, un geograf, jurist și explorator arab, sub numele său întreg Abu Abd Allah Muḥammad Ibn Abd Allah al-Lawati al-Tanji Ibn Battutah (1304-1369). A rămas celebru prin lungile sale peregrinări – parcurgând peste 120.000 de kilometri – care, vreme de peste trei decenii, l-au purtat prin 40 de țări, de la Timbuktu (Toumbuktu), în Africa, până în China și, respectiv, de la Bolgar până la Mombasa.

La vârsta de 21 de ani a plecat din Tanger cu gândul să ajungă în orașul sfânt Mecca, în pelerinajul pe care orice musulman îl datorează măcar o dată în viață. În prima sa călătorie a vizitat Egiptul, Tunisia, Algeria, Palestina, Siria, ajungând în Mecca, în Peninsula Arabia. Apoi a plecat în Mesopotamia, Shiraz și Irak și a ajuns din nou la Mecca. Sosit în 1332, la Jeddah, în

Peninsula Arabia, a călătorit încă o dată în Egipt și în Asia Mică, poposind la Constantinopol și la nordul Mării Negre.

În a doua călătorie a explorat Orientul Mijlociu – Hiva, Buhara, Herat, Balch, Tus, Nișapur – și a ajuns până în India. Aflat la Delhi, a intrat sub protecția sultanului Muhammad bin Tughluq, care l-a trimis ambasador în China. A vizitat, de asemenea, Asia de Sud-Est, și anume Cambodgia, Sumatra. În noiembrie 1348 a făcut ultimul pelerinaj la Mecca, apoi, după o scurtă incursiune în Spania, aflată sub stăpânire musulmană, s-a întors în orașul natal Tanger, din Maroc. Spre sfârșitul vieții, Battuta și-a relatat în scris aventurile, pe care i le-a dictat, „bizuindu-se doar pe memoria sa”, lui Ibn Juzay al-Kalbi (1321-1356), un cărturar din Andalusia. Memoriile sale, adunate în volumul *Rihla*, au ajuns în Europa 500 de ani mai târziu și au fost traduse inițial în franceză. Opera lui Ibn Battuta a devenit una dintre cele mai cunoscute cărți de călătorie din lume.

Marco Polo – Aventuri reale sau imagine?

Când ne gândim la mari exploratori ai lumii, primul nume care ne vine în minte este, cel mai adesea, Marco Polo (1254-1324), comerciant venețian, care a rămas în istorie prin relatările sale fabuloase despre călătoria pe care ar fi întreprins-o în China. Născut